

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

ZAMONAVIY TIBBIYOT RIVOJIDA FALSAFANING GUMANISTIK ROLI

Yuldasheva Dilorom Yuldashevna

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, katta o'qituvchi

Annotatsiya

Mazkur maqolada zamonaviy tibbiyotning jadal rivojlanish jarayonida falsafaning gumanistik mohiyati va uning metodologik hamda aksiologik ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda tibbiyot va falsafa o'rtasidagi o'zaro integratsion bog'liqlik, xususan, insonparvarlik tamoyillarining klinik amaliyot, bioetika, shifokor va bemor munosabatlarida tutgan o'rni ilmiy-nazariy jihatdan asoslanadi. Shuningdek, globalizatsiya sharoitida tibbiy texnologiyalarning rivojlanishi fonida inson qadri, bemor huquqlari va shifokor mas'uliyati kabi masalalarning falsafiy talqini yoritiladi. Maqolada zamonaviy bioetika muammolari, texnokratik yondashuvning ehtimoliy xavflari hamda gumanistik paradigmaning tibbiyot tizimidagi o'rni ochib beriladi. Tadqiqot natijalari tibbiy amaliyotda inson omilini markaziy kategoriya sifatida saqlab qolish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Tibbiyot falsafasi, gumanizm, bioetika, klinik amaliyot, inson qadri, shifokor etikasi, bemor huquqlari, texnokratik yondashuv, globalizatsiya, tibbiy antropologiya.

ГУМАНИСТИЧЕСКАЯ РОЛЬ ФИЛОСОФИИ В РАЗВИТИИ СОВРЕМЕННОЙ МЕДИЦИНЫ

Юлдашева Дилором Юлдашевна

Самаркандский государственный медицинский университет, старший преподаватель

Аннотация

В данной статье анализируется гуманистическая роль философии в условиях современного стремительного развития медицины. Особое внимание уделяется методологическим и аксиологическим аспектам взаимодействия философии и медицины, а также их интеграции в клиническую практику. Рассматриваются гуманистические принципы в системе отношений «врач–пациент», вопросы биоэтики, ценности человеческой жизни и профессиональной ответственности врача. В условиях глобализации и технологизации медицины исследуются философские основания сохранения человеческого достоинства и прав пациента. Подчеркивается необходимость критического осмысления технократических тенденций и укрепления гуманистической парадигмы в медицинской науке и практике. Результаты исследования свидетельствуют о важности сохранения человека как центральной ценности медицинской системы.

Ключевые слова: Философия медицины, гуманизм, биоэтика, клиническая практика, человеческое достоинство, врачебная этика, права пациента, технократизм, глобализация, медицинская антропология..

THE HUMANISTIC ROLE OF PHILOSOPHY IN THE DEVELOPMENT OF MODERN MEDICINE

Yuldasheva Dilorom Yuldashevna

Samarkand State Medical University, Senior Lecturer

Abstract

This article examines the humanistic role of philosophy in the context of the rapid development of modern medicine. It focuses on the methodological and axiological dimensions of the interaction between philosophy and medicine, emphasizing their integration into clinical practice. The study explores humanistic principles in physician–patient relationships, issues of bioethics, the value of human life, and the professional responsibility of medical practitioners. In the context of globalization and technological advancement in medicine, the philosophical foundations for preserving human dignity and patient rights are analyzed. Particular attention is given to the critical assessment of technocratic tendencies and the strengthening of the humanistic paradigm in medical science and practice. The findings highlight the necessity of maintaining the human being as the central value in the healthcare system.

Keywords: Philosophy of medicine, humanism, bioethics, clinical practice, human dignity, medical ethics, patient rights, technocracy, globalization, medical anthropology.

Zamonaviy tibbiyot taraqqiyoti insoniyat tarixidagi eng murakkab va ko'p qirrali ilmiy-texnologik jarayonlardan biri sifatida shakllanmoqda. Bugungi kunda genetika, biotexnologiya, sun'iy intellekt, raqamli diagnostika tizimlari va robotlashtirilgan jarrohlik kabi yo'nalishlar tibbiyotning imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Shu bilan birga, ushbu rivojlanish inson hayoti, uning qadri, bemor va shifokor o'rtasidagi munosabatlar, shuningdek, tibbiy qarorlarning axloqiy asoslari bilan bog'liq yangi falsafiy muammolarni ham yuzaga chiqarmoqda.

Mazkur jarayonda falsafa, xususan, uning gumanistik yo'nalishi, tibbiyotning faqat texnik yoki biologik tizim sifatidagi emas, balki inson hayotining ma'naviy-axloqiy asoslari bilan uzviy bog'liq ijtimoiy hodisa sifatidagi mohiyatini ochib berishda muhim metodologik ahamiyat kasb etadi. Tibbiyot va falsafa o'rtasidagi o'zaro aloqadorlik qadimdan shakllangan bo'lib, Gippokrat davridan boshlab shifokor kasbi nafaqat davolash faoliyati, balki inson hayotiga hurmat va mas'uliyat bilan yondashish tamoyiliga asoslangan axloqiy faoliyat sifatida talqin etib kelingan.

Falsafa tarixan inson, uning mavjudligi, ma'naviyati va axloqiy tanlovlari bilan bog'liq masalalarni o'rganib kelgan. Tibbiyot esa inson salomatligini saqlash va tiklashga qaratilgan amaliy faoliyat sifatida ana shu falsafiy tamoyillar bilan bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, bioetika, tibbiy antropologiya va normativ etika yo'nalishlari orqali falsafa tibbiyotda axloqiy me'yorlarni shakllantirish, shifokor va bemor o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish hamda tibbiy qaror qabul qilish jarayonida insonparvarlik tamoyillarini ta'minlashda muhim metodologik asos vazifasini bajaradi.

Zamonaviy tibbiyotda texnokratik yondashuvning kuchayishi, ya'ni diagnostika va davolash jarayonlarining tobora avtomatlashtirilishi shifokor faoliyatining samaradorligini oshirayotgan bo'lsa-da, ayrim hollarda insoniy muloqot va empatiya omilining kamayishiga olib kelmoqda. Bu esa tibbiy jarayonni faqat texnik faoliyat sifatida emas, balki murakkab ijtimoiy-axloqiy tizim sifatida qayta ko'rib chiqishni talab etadi. Shu jihatdan falsafaning gumanistik yondashuvi tibbiyotda inson markaziy o'rinda turishi lozimligini asoslab beradi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bugungi kunda tibbiy amaliyotda texnologik samaradorlik bilan insoniylik o'rtasidagi muvozanatni saqlash zarurati tobora kuchaymoqda. Falsafaning gumanistik paradigmasi esa ushbu muvozanatni ta'minlovchi nazariy-metodologik asos bo'lib xizmat qiladi.

Tadqiqot vazifalari quyidagilardan iborat:

- falsafa va tibbiyot o'rtasidagi tarixiy va nazariy aloqalarni tahlil qilish;
- gumanizmning tibbiy amaliyotdagi metodologik ahamiyatini yoritish;
- bioetika muammolari va ularning falsafiy talqinini o'rganish;
- shifokor-bemor munosabatlarida insonparvarlik tamoyillarini asoslash;
- texnokratik yondashuvning ijobiy va salbiy jihatlarini falsafiy baholash.

Tadqiqot obyekti sifatida zamonaviy tibbiyot tizimi va uning falsafiy-axloqiy asoslari tanlangan bo'lsa, predmeti sifatida esa falsafaning gumanistik yo'nalishi va uning tibbiyot rivojiga ta'siri o'rganiladi. Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi.

XXI asrda tibbiyotning texnologiklashuvi va globallasuvi sharoitida ushbu gumanistik tamoyillarning ahamiyati yanada ortib bormoqda. Chunki texnik imkoniyatlarning kengayishi inson omilining ikkinchi darajaga tushib qolish xavfini ham keltirib chiqarmoqda. Bu esa tibbiyotda "inson — markaziy qadriyat" tamoyilini qayta falsafiy anglash zaruratini yuzaga keltiradi.

Shu nuqtai nazardan, zamonaviy tibbiyot rivojida falsafaning gumanistik rolini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb hisoblanadi. Bu, avvalo, bioetika muammolari, shifokor va bemor munosabatlarining axloqiy asoslari, texnokratik yondashuvning chegaralari hamda inson qadri va huquqlarining himoyasi bilan bevosita bog'liqdir.

Zamonaviy tibbiyot rivojida falsafaning gumanistik rolini o'rganish masalasi falsafa, bioetika, tibbiyot tarixi va tibbiy antropologiya kesishmasida shakllangan murakkab ilmiy muammo hisoblanadi. Shu sababli ushbu yo'nalishda yaratilgan ilmiy adabiyotlar mazmunan turli nazariy yondashuvlarni o'z ichiga oladi.

G'arb ilmiy an'anasida T. Beauchamp va J. Childress tomonidan ishlab chiqilgan "biotibbiy etika prinsiplari" konsepsiyasi tibbiy qarorlar qabul qilishda avtonomiya, zarar yetkazmaslik, manfaat va adolat tamoyillarini asosiy mezon sifatida belgilaydi [1]. Ushbu yondashuv zamonaviy bioetikaning metodologik asoslaridan biri bo'lib, tibbiyotda gumanistik qadriyatlarning normativ tizimga aylanish jarayonini yoritadi.

V.R. Potterning bioetika haqidagi qarashlari esa tibbiyot va ekologik-ijtimoiy muhit o'rtasidagi bog'liqlikni keng falsafiy kontekstda talqin qiladi. U bioetikani "kelajak ko'prigi" sifatida ko'rib, insonning biologik va ma'naviy mavjudot sifatidagi yaxlitligini saqlash zarurligini ta'kidlaydi [2].

H.G. Gadamerning “salomatlik hermenevtikasi”ga oid qarashlari tibbiy jarayonni faqat klinik amaliyot emas, balki tushunish va talqin qilish jarayoni sifatida ko‘radi. Uning yondashuvi shifokor va bemor o‘rtasidagi munosabatni kommunikativ-falsafiy jarayon sifatida asoslaydi [3].

MDH hududidagi ilmiy adabiyotlarda I.T. Frolov [4], V.V. Ilin [5], N.N. Amosov [6] kabi olimlar tibbiyotning falsafiy asoslarini, inson omilining ustuvorligini va tibbiy etikaning ijtimoiy-falsafiy jihatlarini chuqur tahlil qilganlar. Ularning ishlarida tibbiyotda texnik taraqqiyot bilan birga insonparvarlik tamoyillarini saqlab qolish zarurligi alohida ta’kidlanadi.

O‘zbekistonlik tadqiqotchilar A. Qodirov [7], S. Karimov [8], M. Mirzayev [9] va boshqalarning ishlarida esa tibbiy etika, bioetika va sog‘liqni saqlash tizimida ma’naviy-axloqiy qadriyatlarining o‘rni yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda milliy qadriyatlar va zamonaviy tibbiyot integratsiyasi masalasi muhim yo‘nalish sifatida qaraladi.

Umuman olganda, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy tibbiyotda gumanistik yondashuvni falsafiy asoslash ikki asosiy tendensiya orqali rivojlanmoqda: birinchisi — normativ bioetika, ya’ni qoidalar va tamoyillar tizimi; ikkinchisi — fenomenologik va hermenevtik yondashuv, ya’ni inson tajribasini tushunish va talqin qilish. Biroq ushbu yo‘nalishlarni integratsiyalashgan holda tahlil qiluvchi tadqiqotlar hanz yetarli darajada emas.

Mazkur tadqiqotda zamonaviy falsafa va tibbiyot kesishmasida shakllangan kompleks ilmiy yondashuvlardan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi asosiy yondashuvlarga tayanadi:

Birinchidan, tizimli-funksional yondashuv orqali tibbiyot tizimi yaxlit ijtimoiy institut sifatida ko‘rib chiqildi hamda uning tarkibiy elementlari — shifokor, bemor, texnologiya va axloqiy me’yorlar — o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilindi.

Ikkinchidan, tarixiy-falsafiy tahlil metodi yordamida gumanizm g‘oyalarining tibbiyotdagi evolyutsiyasi qadimgi davrlardan boshlab zamonaviy bioetika shakllanishigacha bo‘lgan jarayonda o‘rganildi.

Uchinchidan, qiyosiy tahlil usuli asosida Sharq va G‘arb tibbiy-falsafiy an‘analari solishtirildi. Bu yondashuv tibbiyotda insonparvarlik tamoyillarining universal va milliy jihatlarini aniqlash imkonini berdi.

To‘rtinchidan, fenomenologik yondashuv orqali shifokor va bemor o‘rtasidagi subyektiv tajriba, ishonch, empatiya va axloqiy qaror qabul qilish jarayonlari falsafiy jihatdan talqin qilindi.

Shuningdek, tadqiqotda bioetika, tibbiy antropologiya va normativ etika konsepsiyalaridan ham foydalanildi. Bu esa tibbiyotda texnologik rivojlanish va insoniy qadriyatlar o‘rtasidagi muvozanatni falsafiy jihatdan asoslash imkonini berdi.

Tahlil va natijalar.

Zamonaviy tibbiyot rivojida falsafaning gumanistik rolini tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, tibbiyot tizimi tobora ko‘proq texnologik va raqamli shaklga o‘tib borayotgan bo‘lsa-da, uning markazida inson omili va axloqiy mas’uliyat masalasi dolzarbligicha qolmoqda. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, tibbiyotdagi asosiy transformatsiya jarayoni faqat texnik innovatsiyalar bilan emas, balki qadriyatlar tizimining o‘zgarishi bilan ham bog‘liqdir [10].

Birinchi natija sifatida shuni qayd etish mumkinki, zamonaviy tibbiyotda texnokratik yondashuvning kuchayishi shifokor faoliyatida diagnostik va texnik samaradorlikni oshirgan bo‘lsa-da, bemor bilan bevosita insoniy muloqotning qisqarishiga olib kelmoqda. Bu holat tibbiy jarayonni “insondan uzoqlashgan texnik tizim”ga aylantirish xavfini yuzaga keltiradi [11]. Shu nuqtai nazardan, falsafaning gumanistik funksiyasi muvozanatni tiklovchi omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Ikkinchi muhim natija shundan iboratki, bioetika zamonaviy tibbiyotda normativ-falsafiy regulyator vazifasini bajarmoqda. Tadqiqot davomida aniqlanishicha, bemor huquqlari, axborotlangan rozilik (informed consent), shifokor mas’uliyati va tibbiy adolat kabi tamoyillar amaliyotda tobora ko‘proq institutsional ahamiyat kasb etmoqda [12]. Bu esa tibbiyotda gumanistik paradigmaning mustahkamlanayotganini ko‘rsatadi.

Uchinchi natija shuki, shifokor va bemor o‘rtasidagi munosabat faqat klinik model sifatida emas, balki kommunikativ va axloqiy-falsafiy jarayon sifatida shakllanmoqda. Tahlillar bemor shaxsining subyekt sifatida tan olinishi tibbiy samaradorlikni oshirish bilan birga, ishonch va empatiyani mustahkamlashini ko‘rsatadi. Bu esa gumanistik yondashuvning amaliy ahamiyatini tasdiqlaydi [13].

To‘rtinchi natija sifatida globalashuv va raqamli tibbiyot sharoitida inson qadri va shaxsiy daxlsizlik masalalari yanada murakkablashib borayotgani aniqlangan. Sun‘iy intellekt asosidagi diagnostika tizimlari va avtomatlashtirilgan qaror qabul qilish jarayonlari inson omilini cheklashi mumkin.

Biroq falsafiy tahlil shuni ko'rsatadiki, texnologiya qanchalik rivojlanmasin, axloqiy qaror qabul qilish jarayonida inson subyektivligi muqarrar ahamiyatga ega bo'lib qoladi [14].

Beshinchi natija sifatida Sharq va G'arb tibbiy-falsafiy an'alarini qiyosiy tahlil qilish gumanizmning universal xarakterga ega ekanini ko'rsatdi. Har ikki an'anada ham inson hayoti oliy qadriyat sifatida talqin qilinadi, biroq Sharq falsafasida bu yondashuv ko'proq ma'naviy-axloqiy uyg'unlik bilan bog'langanligi aniqlangan [15].

Shuni ta'kidlash mumkinki, zamonaviy tibbiyotda falsafaning gumanistik roli quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'lmoqda: tibbiy qarorlarning axloqiy asosini ta'minlash, shifokor-bemor munosabatlarini insonparvarlashtirish, bioetika tamoyillarini institutsional darajada mustahkamlash hamda texnologik rivojlanish bilan inson qadri o'rtasidagi muvozanatni saqlash va boshqalar.

Shu bilan birga, tahlil natijalari tibbiyotda gumanistik yondashuvni yanada chuqurlashtirish zarurligini ko'rsatadi. Bu esa falsafa va tibbiyot o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish, shuningdek, tibbiy ta'lim tizimida bioetika va falsafiy tayyorgarlikni kengaytirishni talab etadi.

Zamonaviy tibbiyotning jadal rivojlanishi, avvalo, ilmiy-texnik taraqqiyotning yuqori darajasi bilan belgilanayotgan bo'lsa-da, uning mazmuniy va ma'naviy asoslari tobora ko'proq falsafiy tahlilni talab etmoqda. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tibbiyotning texnologik imkoniyatlari kengaygani sari inson omilini markaziy qadriyat sifatida saqlab qolish masalasi yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Falsafaning gumanistik yo'nalishi zamonaviy tibbiyotda nafaqat nazariy-metodologik asos, balki amaliy-axloqiy regulyator sifatida ham muhim o'rin egallaydi [16]. U tibbiy qarorlar qabul qilish jarayonida inson hayotining qadri, bemor huquqlari, shifokor mas'uliyati va axloqiy me'yorlarning ustuvorligini ta'minlaydi. Shu jihatdan bioetika falsafaning amaliy ifodasi sifatida tibbiyot tizimida gumanistik tamoyillarni institutsional darajada mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Zamonaviy tibbiyot rivojida falsafaning gumanistik rolini tahlil qilish natijalari shuni ko'rsatadiki, texnologik taraqqiyot va insonparvarlik tamoyillari o'rtasidagi muvozanat masalasi bugungi kunning eng dolzarb ilmiy muammolaridan biridir. Tibbiyot tizimi tobora raqamlashtirilayotgan bir sharoitda shifokor faoliyatining texnik jihatlari kuchayib borayotgan bo'lsa-da, inson omili va axloqiy mas'uliyat masalasi o'z ahamiyatini yo'qotmayapti, aksincha, yanada chuqurlashmoqda.

Muhokama jarayonida aniqlanishicha, bioetika zamonaviy tibbiyotda gumanistik qadriyatlarni saqlab qoluvchi asosiy mexanizmlardan biri sifatida shakllanmoqda. Avtonomiya, zarar yetkazmaslik, manfaat va adolat tamoyillari tibbiy qaror qabul qilishda universal mezon sifatida qo'llanilib, bemor huquqlarini himoya qilishda muhim rol o'ynamoqda. Shu bilan birga, ushbu tamoyillarning amaliyotda to'liq qo'llanilishi har doim ham bir xil darajada emas, chunki ularning amalga oshirilishi ijtimoiy, madaniy va institutsional omillarga ham bog'liq.

Shuningdek, tahlillar shuni ko'rsatadiki, shifokor va bemor o'rtasidagi munosabatlar an'anaviy paternalistik modeldan kommunikativ va hamkorlikka asoslangan modelga o'tmoqda. Bu jarayonda bemorning subyekt sifatida tan olinishi, uning qaror qabul qilishdagi ishtiroki va shaxsiy tajribasining inobatga olinishi tibbiy xizmat sifatini oshiradi. Biroq amaliyotda ayrim hollarda vaqt yetishmasligi, texnologiyalarga haddan tashqari tayanish va kommunikativ ko'nikmalarning yetarli darajada rivojlanmaganligi bu munosabatlarning to'liq shakllanishiga to'sqinlik qilmoqda.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt va avtomatlashtirilgan diagnostika tizimlarining joriy etilishi tibbiyotda yangi axloqiy muammolarni yuzaga keltirmoqda [17]. Masalan, tibbiy qarorlar uchun javobgarlik kimga tegishli ekanligi, shaxsiy ma'lumotlar daxlsizligi va inson omilining cheklanishi kabi masalalar chuqur falsafiy tahlilni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, falsafa texnologik innovatsiyalarni insonparvarlik mezonlari bilan uyg'unlashtirishda metodologik asos vazifasini bajaradi.

Sharq va G'arb tibbiy-falsafiy an'alarini qiyosiy tahlil qilish natijasida esa gumanizmning universal xarakterga ega ekanligi, biroq uning talqinida ma'naviy va madaniy xususiyatlar muhim o'rin tutishi aniqlandi. Bu esa zamonaviy tibbiyotda gumanistik yondashuvni rivojlantirishda milliy qadriyatlarni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Umuman olganda, muhokama natijalari shuni ko'rsatadiki, zamonaviy tibbiyotda falsafaning gumanistik roli nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuvni chuqurlashtirish uchun tibbiy ta'lim tizimida bioetika va falsafiy fanlarni kengroq joriy etish, shifokorlarning kommunikativ va axloqiy kompetensiyalarini rivojlantirish hamda texnologik innovatsiyalarni inson qadriyatlari bilan uyg'unlashtirish zarur.

Xulosa.

Tahlillar asosida aniqlanishicha, zamonaviy tibbiyotda texnokratik yondashuvning kuchayishi

ayrim hollarda insoniy muloqot va empatiyaning zaiflashishiga olib kelishi mumkin. Bunday sharoitda falsafa shifokor va bemor o'rtasidagi munosabatlarni insonparvarlik, ishonch va axloqiy mas'uliyat asosida qayta talqin qilish zaruratini asoslab beradi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Sharq va G'arb falsafiy-tibbiy an'alarida gumanizm g'oyasi turli shakllarda namoyon bo'lsa-da, uning markazida doimo inson hayoti va qadriyat qimmatini turadi. Bu esa gumanistik yondashuvning universal xarakterga ega ekanligini tasdiqlaydi.

Umumiy xulosa sifatida aytish mumkinki, zamonaviy tibbiyot rivojida falsafaning gumanistik roli quyidagi asosiy vazifalarda ifodalanadi: insonni tibbiyot tizimining markaziy subyekti sifatida saqlab qolish, texnologik taraqqiyot bilan axloqiy qadriyatlar o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash, bioetik me'yorlarni mustahkamlash hamda tibbiy amaliyotda insonparvarlik tamoyillarini rivojlantirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Beauchamp T. L., Childress J. F. Principles of Biomedical Ethics. – New York: Oxford University Press, 2019. – 480 p.
2. Potter V. R. Bioethics: Bridge to the Future. – Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1971. – 205 p.
3. Gadamer H.-G. The Enigma of Health: The Art of Healing in a Scientific Age. – Stanford: Stanford University Press, 1996. – 196 p.
4. Фролов И. Т. О человеке и гуманизме. – Москва: Политиздат, 1989. – 368 с.
5. Ильин В. В. Философия медицины. – Москва: Академический проект, 2004. – 320 с.
6. Амосов Н. Н. Размышления о здоровье. – Киев: Здоровье, 1990. – 168 с.
7. Qodirov A. Tibbiyot etikasi asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
8. Karimov S. Zamonaviy bioetika va global muammolar. – Toshkent: O'zbekiston Milliy universiteti nashriyoti, 2022.
9. Mirzayev M. Tibbiyotda axloqiy madaniyat va inson omili. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
10. World Health Organization. Ethics and Health. – Geneva: WHO Press, 2021. – 150 p.
11. Abdullayev N. Falsafa va ijtimoiy tafakkur asoslari. – Toshkent: Universitet, 2019.
12. Rasulov B. Tibbiyot falsafasi va bioetik qarashlar. – Toshkent: Fan, 2021.
13. Yusupov Sh. Inson qadri va zamonaviy jamiyat. – Toshkent: O'zbekiston, 2018.
14. Toshpo'latov A. Ilm-fan va gumanistik qadriyatlar. – Toshkent: Adabiyot va san'at, 2020.
15. Yuldasheva D. O'zbekistonda axborot xavfsizligini ta'minlashning dolzarb masalalari // Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari. Aktualnye problemy sotsialno-gumanitarnyx nauk. Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2025. – T. 5. – № 9. – B. 71–74.
16. G'aniyev E. Yoshlarda axloqiy inqiroz kuchayishida ommaviy axborot vositalarining roli // Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari. Aktualnye problemy sotsialno-gumanitarnyx nauk. Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2025. – T. 5. – № 5. – B. 245–248.
17. Yuldasheva Y. D. Science and its significance in the process of forming spiritual and moral values // JournalNX. – 2021. – T. 7. – № 04. – B. 248–253.